

INTERDYSCYPLINARNE PROJEKTOWANIE WNĘTRZ MIESZKALNYCH

INTERDISCIPLINARY DESIGN OF RESIDENTIAL INTERIORS

Eugenia Agranowicz-Ponomariowa
prof. dr hab. inż. arch.

Jadwiga C. Żarnowiecka
dr inż. arch.

Politechnika Białostocka
Wydział Architektury
Katedra Projektowania Architektonicznego

STRESZCZENIE

Wnętrza mieszkalne są subiektywnie oceniane przez użytkowników. Celowym jest poszukiwanie obiektywnych, interdyscyplinarnych metod ich badania. W tekście pokazano zastosowanie w projektowaniu wnętrz indywidualnego wzorca myślenia i dyferencjału semantycznego.

Słowa kluczowe: projektowanie wnętrz, indywidualny wzorzec myślenia, dyferencjał semantyczny

ABSTRACT

Residential interiors are evaluated by users according to their needs. That is why it is important to look for objective, interdisciplinary methods to investigate them. The paper focussed on describing both: personal thinking pattern and semantic differential as potential approaches to the issue.

Keywords: interior design, personal thinking pattern, semantic differential

O AUTORKACH:

W latach 2005-2008 autorki prowadziły badania nad wpływem cech psychicznych na kształtowanie wnętrz mieszkalnych. Obecnie ukazała się drukiem monografia: *Dziecko w świecie dorosłych. Kształtowanie wnętrz mieszkalnych z uwzględnieniem cech psychofizycznych człowieka*, współautorka Aleksandra Mazanik.

1. PROJEKTOWANIE I PARTYCYPACJA

Każdy z nas gdzieś mieszka dlatego wydaje się, że nic prostszego niż urządzenie mieszkania. Trzeba nam jednak pamiętać o subiektywnym odbiorze architektury w ogóle, a wewnątrz mieszkalnych w szczególności. Projektowanie architektoniczne wewnątrz to dziedzina działalności funkcjonująca bezpośrednio na granicy dwóch światów: użytkownika i projektanta. Każdy z nich jest osobowością o zdeterminowanych potrzebach a także ukształtowanych gustach estetycznych. Podstawowym zadaniem projektanta wewnątrz pozostaje zaspokojenie potrzeb użytkownika. Jednocześnie projektant, jako osoba twórcza, dąży do ukształtowania wnętrza o wyrazistym charakterze, będącego odzwierciedleniem jego postawy twórczej. Zatem projektowanie wewnątrz jest ciągłym poszukiwaniem kompromisów pomiędzy użytkownikiem i projektantem. Trudno się dziwić postawom obu uczestników procesu projektowania. Każdy z nich ma swój indywidualny cel. Istotnym staje się doprowadzenie do sytuacji kiedy zostaną zaspokojone ambicje i potrzeby zarówno użytkownika jak i projektanta. Przykładem niezwykle czytelnie pokazującym zauważone zjawisko jest realizacja projektu osiedla Pessac pod Bordeaux autorstwa Le Corbusiera. Nie dość że blisko cztery lata osiedle czekało na zasiedlenie, to później w krótkim czasie zostało przez mieszkańców spontanicznie przetworzone, dostosowane do ich potrzeb. W mieszkaniach częściowo zamurowywane były okna, obudowywane tarasy, otwarta przestrzeń wnętrza dzielona była na mniejsze pokoje.¹ Jak zatem unikać sytuacji kiedy realizacją zachwycają się profesjonaliści a dewastują moralnie i fizycznie użytkownicy.

Jak powiedziano – sztuka projektowania wewnątrz jest sztuką kompromisów. Elementem najbardziej istotnym staje się porozumienie pomiędzy użytkownikiem-zleceniodawcą i projektantem-usługobiorcą ale język zawodowy zwykle jest niezrozumiały dla niefachowca.

Na początku lat 50. XX wieku, Charles E. Osgood zaproponował nową technikę, która nosi nazwę dyferencjału semantycznego. Służy do oceny subiektywnych znaczeń związanych np. z odbiorem dzieła sztuki. „Osoba badana ocenia znaczenie każdego słowa na skali określonej wymiarem pomiędzy opozycyjnymi biegunami, takimi jak: gorący–zimny, słaby–silny, szorstki–gładki...”.² Listę cech sporządza się pod kątem badanego obiektu, którym może być zarówno pojedyncze słowo, jak i zespół budynków, czy działanie typu performance.

Końcówka lat 60. XX wieku przynosi nowe spojrzenie na proces projektowania. Poszukiwany jest „język” wspólny dla użytkownika i projektanta. W celu lepszego zaspokojenia potrzeb użytkowników, studiowane są sposoby przystosowania środowiska pracy do użytkownika – znaczenia nabiera ergonomia. W tym też czasie, w procesie projektowania wykorzystywano nauki humanistyczne razem z arsenalem ich metod badawczych takich jak: wywiad, ankieta, obserwacja uczestnicząca.³

W latach 70. XX wieku, pomiędzy projektantami i użytkownikami, wzrasta znaczenie współuczestnictwa w procesie powstawania projektu. Na fali tych przemian powstaje *Język Wzorców* Christophera Alexandra.⁴ Język ten składa się z 253 wzorców, z których każdy odpowiada na jakiś problem występujący w otoczeniu przestrzennym człowieka.

¹ Idee Le Corbusiera były nowe, i chociaż domy zapewniały dobre warunki zdrowotne, to jednak wymagały przekonania do nich użytkowników przyzwyczajonych do innego rodzaju przestrzeni mieszkalnych.

² J.K. Lenartowicz, *Słownik psychologii architektury*, (wyd.2), Wydawnictwo PK, Kraków, 2005, s18.

³ R. Foque, *Sięgnijmy poza metody projektowania*, [w:] Projektowanie i Systemy. Zagadnienia metodologiczne, pod redakcją: W. Gasparskiego i D. Miller, T.1, Ossolineum, Wrocław, 1978, s.117-133.

⁴ Ch. Alexander, *The Timeless Way of Building*, Oxford University Press, New York, 1968.

Ch. Alexander, S. Ishikawa, M. Silverstein, *A Pattern Language*, Oxford University Press, New York, 1977.

Jest wiele metod wspomagających oraz umożliwiających prawidłowe przeprowadzenie procesu projektowania wnętrz. Pośród nich wyróżnić można metody definiowania potrzeb użytkowników za pomocą poznania ich cech psychofizycznych oraz metody wspierające bezpośrednio projektanta. Przykładem pierwszej z wymienionych metod jest określenie, za pomocą specjalnie skonstruowanych Ankiety: typu sensorycznego – indywidualnego wzorca myślenia, temperamentu lub chromatypu. Do metod wspomagających bezpośrednio projektanta zaliczyć można metodę dyferencjału semantycznego. Poniżej pokazane zostaną dwa wybrane przykłady.

2. INDYWIDUALNY WZORZEC MYŚLENIA

Typ sensoryczny – indywidualny wzorzec myślenia, stanowi powiązanie dominującego u danej osoby zmysłu z percepcją odbywającą się na trzech poziomach: świadomym, podświadomym i nieświadomym. Otaczający nas świat poznajemy poprzez kanały zmysłowe: wzrokowy, słuchowy i haptyczny. Zatem, jeśli na poziomie świadomym dominuje kanał wzrokowy mamy do czynienia ze *wzrokowcem*, jeśli kanał słuchowy – *słuchowcem*, a jeśli kanał haptyczny z *kinestetykiem*.⁵ Poznanie indywidualnego wzorca myślenia⁶, zarówno swojego jak i osób z otoczenia, pozwala na zrozumienie ich swoistych zachowań i łatwiejszą komunikację interpersonalną.⁷ Wzorce te związane są również – co ważne z punktu widzenia tematu tej wypowiedzi – ze swoistymi preferencjami w kształtowaniu i użytkowaniu wnętrz mieszkalnych. Trzeba tu jednak wspomnieć, że w rzeczywistości rzadko spotyka się tak zwane czyste typy sensoryczne. Najczęściej mamy do czynienia z osobami, u których występuje przewaga cech jednego z tych typów. W tabeli (Tab.1) zestawione zostały cechy wnętrz odpowiadające trzem indywidualnym wzorcom myślenia: wzrokowiec, słuchowiec, kinestetyk. Przyjęto następujące grupy cech: przestrzeń, meble, akcesoria, materiały, kolor i oświetlenie.

Tabela 1. Wnętrza odpowiadające trzem indywidualnym wzorcom myślenia⁸

WZROKOWIEC	SŁUCHOWIEC	KINESTETYK
 <p data-bbox="376 1570 643 1615">Źródło: E.R.Stough, Waterfront, Home&Design, Summer 2005</p>	 <p data-bbox="730 1570 1062 1615">Źródło: A.Montalto, Architectural Digest, September 2006</p>	 <p data-bbox="1098 1570 1350 1615">Źródło: Z.Pali, Interior Design, VI-2005</p>

⁵ D. Markova, A. Powell, *Twoje dziecko jest inteligentne. Jak poznać i rozwijać jego umysł*, Książka i Wiedza, Warszawa, 2006.

⁶ Z kombinacji trzech poziomów świadomości i trzech głównych kanałów percepcji powstaje 6 kombinacji, nazwanych indywidualnymi wzorcami myślenia: Wzrokowy – Słuchowy – Ruchowy; Wzrokowy – Ruchowy – Słuchowy; Słuchowy – Ruchowy – Wzrokowy; Słuchowy – Wzrokowy – Ruchowy; Kinestetyczny – Słuchowy – Wzrokowy; Kinestetyczny – Wzrokowy – Słuchowy; Kinestetyczny – Ruchowy – Wzrokowy. Za pomocą Ankiety umieszczonej w: D.Markova, A.Powell, *Twoje dziecko jest inteligentne ...* można określić swój indywidualny wzorzec myślenia.

⁷ Uświadamia również, jak zróżnicowane powinny być sposoby uczenia się by było ono jak najbardziej efektywne i dające osobistą satysfakcję. Wzrokowiec najłatwiej uczy się poprzez czytanie, pisanie, rysowanie, słuchowiec poprzez mowę, śpiew, muzykę, a kinestetyk posługuje się przede wszystkim odczuciem, doświadczeniem, dotykiem.

⁸ Opracowano na podstawie: E.Agranowicz-Ponomariowa, A.Mazanik, J.C.Żarnowiecka, *Dziecko w świecie dorosłych. Kształtowanie wnętrz mieszkalnych z uwzględnieniem cech psychofizycznych człowieka*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, 2009.

Przestrzeń		
<ul style="list-style-type: none"> - swobodna, skomponowana z użyciem osi symetrii. - podzielenie przestrzeni ekranami, wizualnie zamykającymi główne osie. - wyróżnienie/wyaccentowanie centrum kompozycji. - zwracanie uwagi na proporcje przestrzeni. 	<ul style="list-style-type: none"> - rytmiczne rozmieszczenie przedmiotów i elementów budujących przestrzeń. - wykorzystanie łączenia prostej siatki złożonej z kwadratów z siatkami z trójkątów i wielokątów (w planie pomieszczeń, na ścianach itp.). - łączenie prostej geometrii przestrzeni i wyposażenia ze skomplikowaną. - wydzielanie stref funkcjonalnych za pomocą rozsuwanych lub przezroczystych ekranów (np. z tkanin), światłem, kolorowym wzorem na podłodze. 	<ul style="list-style-type: none"> - przenikające się przestrzenie z pozostawionymi otworami bez drzwi, dającymi możliwość porównania/postrzegania sąsiadujących stref.
Meble		
<ul style="list-style-type: none"> - komponowanie w zespoły grup mebli i przedmiotów. - określenie głównych dominant i wyróżnienie głównej osi. - wykorzystywanie lustrzanej symetrii. - podkreślenie osi głównej za pomocą powtarzających się akcentów. 	<ul style="list-style-type: none"> - mogą być rozmieszczone według oddzielnej siatki niezwiązanej z główną siatką przestrzeni wnętrza. - proste i lakoniczne, nierzadko w formie sześcianu lub prostopadłościanu z ukierunkowaniem na minimalizm. - wewnętrzna konstrukcja/ szkielet może być pokazana jako kompozycja artystyczna. - wbudowane szafy mogą zlewać się ze ścianami poprzez zastosowanie tego samego materiału do wykończenia. 	<ul style="list-style-type: none"> - ekstremalnie „dizajnerskie”, złożone i nieoczekiwane formy, które służą wysokim wymaganiom wygody i komfortu. - użycie maksymalnie szerokiej gamy tkanin obiciowych z różnorodną fakturą, gradacją gładkości i szorstkości. - grupowanie mebli głównie ze względu na swobodne połączenie różnych kształtów.
Akcesoria		
<ul style="list-style-type: none"> - wyraziste barwno-graficzne i reliefowe dekoracje: mebli, ścian, sufitów. - zastosowanie w ornamentacji motywów przyrodniczych. - plastyczne i kolorystyczne podkreślenie elementów konstrukcyjnych i ich połączenia w jednorodny kompozycyjno-dekoracyjny temat. 	<ul style="list-style-type: none"> - płaska i przestrzenna dekoracja wyraziście rytmiczna. - przejrzyste pokazana geometryczność elementów dekoracji. - kompozycyjny związek motywów dekoracyjnych. - użycie czarnego konturu w celu akcentowania elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - formy dekoracji kształtowane na zasadach zróżnicowania faktur i materiałów, wedle odczuć dotykowych. - artystyczny efekt uzyskuje się za pomocą łączenia materiałów dekoracyjnych z powierzchniami z cegły lub kamienia. - szerokie zastosowanie skomplikowanych roślinnych i kwiatnych kompozycji. - użycie zielonych kompozycji jako źródeł zapachu
Materiały		
<ul style="list-style-type: none"> - cegła, metal, drewno, beton, szkło, lustra. 	<ul style="list-style-type: none"> - zastosowanie w elementach wykończenia materiałów dźwiękochłonnych (jako zasada wyłącznie naturalnych) – drewna, plecionek, porowatych sztukaterii, tapet z tkanin. 	<ul style="list-style-type: none"> - gładkie i szorstkie, miękkie i twarde, błyszczące i matowe, z wykorzystaniem w tynku drobin np. miki, okruszyn granitu i marmuru. - tkaniny dekoracyjne zawsze naturalne: len, wełna, jedwab, gobeliny, dywany.
Kolor		
<ul style="list-style-type: none"> - jasne kolory, silne kontrasty kolorystyczne. - konsekwentne użycie wybranego typu harmonii. 	<ul style="list-style-type: none"> - jasne półtony, z włączeniem czarno-białych akcentów. - miękka gama kolorystyczna wynikająca z użycia naturalnych 	<ul style="list-style-type: none"> dwie kierunki używania koloru: - niuansowa grupa miękkich kolorów, tworząca neutralne tło dla wybranego akcentu dekoracyjnego;

	materiałów jako środek przeciwdziałający przeciążeniu szumami.	- kolor lub grupa kolorów, tworząca kontrast z wybranym akcentem dekoracyjnym dla podkreślenia i wzmocnienia jego wyrazistości.
Oświetlenie		
- wysoki poziom jasności oświetlenia. - miękkie, rozproszone światło, w połączeniu ze zmianami jasności. - wyróżnienie oświetleniem punktów centralnych kompozycji przestrzeni. - skomplikowana forma lamp, abażurów.	- przygaszone światło, przeplatające się z bardzo jasnym.	- miękkie światło bez silnych akcentów jasności. - mnogość ukrytych punktowych źródeł światła (często ukierunkowanych) pozwalających na podkreślenie motywów dekoracyjnych.

Osoba o określonym typie sensorycznym odbiera i kształtuje wnętrza mieszkalne w sposób specyficzny. Na podstawie przeprowadzonych badań określone zostały główne preferencje trzech typów sensorycznych. Wzrokowiec zwraca uwagę na kształt przestrzeni i wszystkich jej elementów, kolor, proporcje, harmonię, lubi twarde materiały (szkło, metal, ceramikę, polerowany kamień). Słuchowiec lubi wnętrza utrzymane w określonym stylu, zwraca uwagę na rytmiczność zagospodarowania, czytelne zorganizowanie, surowość nawet monotoność, bez jaskrawych wizualnych i tektonicznych akcentów. Dla kinestetyka bardzo ważne są różnice tekstur (gładkie, szorstkie, chropowate, „jak z aksamitu”), a także niezmiernie ważna jest możliwość zmian: tekstur, mebli, faktur oraz dynamika wnętrza i jego elementów.⁹

3. DYFERENCJAŁ SEMANTYCZNY

W celu określenia preferencji użytkowników dotyczących cech wnętrz mieszkalnych przeprowadza się podwójne analizy posługując się metodą dyferencjału semantycznego. Badanie takie przeprowadza się w dwu krokach:¹⁰

- za pomocą bipolarnych skal zawierających realne cechy przeciwstawne charakteryzujące konkretne wnętrza,
- za pomocą bipolarnych skal oceniających stopień osobistej akceptacji konkretnego wnętrza.

Zgodnie z zasadami używanej metody, do badania wybiera się pary cech przeciwstawnych opisujących wnętrza. Przyszli użytkownicy, poprzez analizę i dyskusję, mogą wybrać dowolny zestaw cech, a to takich, jakie uznają za najistotniejsze.

W celu pokazania działania metody, wybrano następujące pary cech przeciwstawnych opisujących wnętrza: otwarte – zamknięte, kameralne – reprezentacyjne, męskie – kobiece, agresywne – przyjazne, swobodne – przytłaczające, kontrastowe – niuansowe, jasne – ciemne. Cechy te umieszczone zostały na formularzu (Il.1-a) z jednym zastrzeżeniem aby określając natężenie cechy unikać wybierania wartości „0”. Badania przeprowadzono na grupie studentów, którzy stworzyli wirtualną rodzinę. Na ilustracji (Il.1-b) znajduje się profil semantyczny A, skonstruowany przez jednego z członków rodziny dla przykładowo wybranego wnętrza (na podstawie fotografii wnętrza mieszkalnego). Pokazuje on realną ocenę przestrzeni. Ten sam członek rodziny buduje profil semantyczny B, w którym zobrazowany jest jego stosunek do tego konkretnego

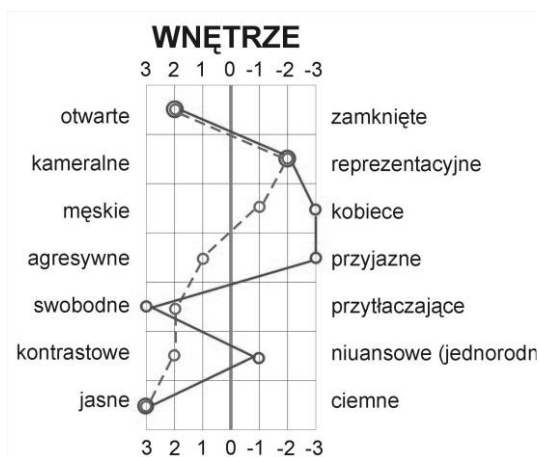
⁹ Ibidem

¹⁰ Ibidem

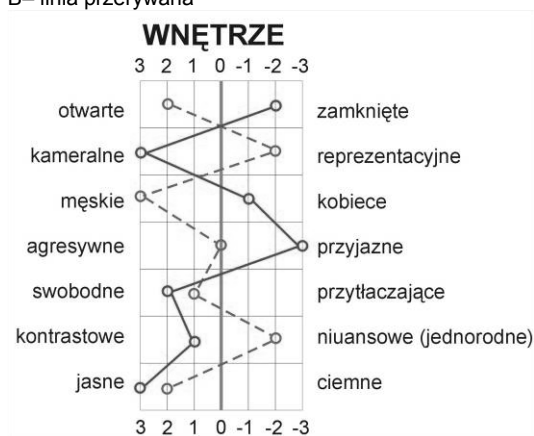
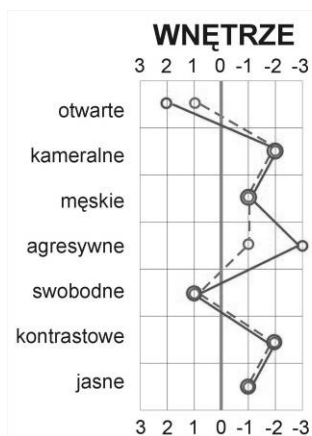
wnętrza. W ten sposób na wykresie uwydatniają się cechy, które są najistotniejsze z jego punktu widzenia.

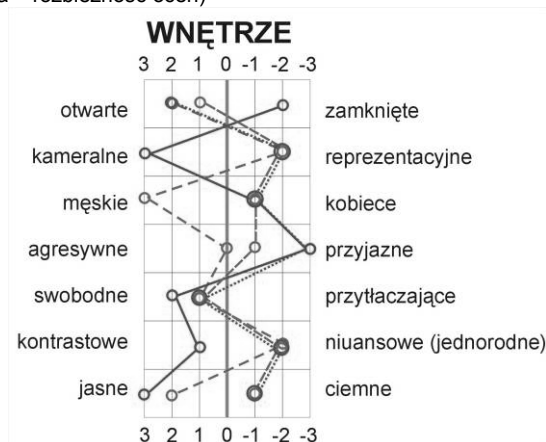
a) formularz do oceny

b) obiektywna charakterystyka wnętrza – profil semantyczny A– linia ciągła, subiektywna (stopeń podobań się) ocena wnętrza – profil semantyczny B– linia przerywana

c) porównanie dwóch profili semantycznych B, wykonanych przez dwóch członków rodziny (ilustracja lewa – zbieżność i ilustracja prawa – rozbieżność ocen)

d) porównanie czterech profili semantycznych B wykonanych przez członków rodziny II. 1. Wykorzystanie metody dyferencjału semantycznego do oceny wnętrza¹¹

¹¹ Ibidem

Po zbudowaniu przez dwóch członków rodziny dwóch profili B (Il.1-c), możliwe staje się ich porównanie. I tak, przy porównaniu dwóch profili semantycznych B, można wykazać jednakowe preferencje (Il.1-c lewy) oraz różnice w preferencjach tych osób (Il.1-c prawy). W celu zebrania kompletu informacji, wszyscy członkowie rodziny skonstruowali swoje profile semantyczne B (Il.1-d). Umieszczenie ich na jednym formularzu ułatwia ich porównanie i interpretację. Można w ten sposób dość łatwo określić cechy wspólnie akceptowane oraz sytuacje konfliktowe.

ZAKOŃCZENIE

Podstawą interdyscyplinarnego projektowania wnętrz mieszkalnych staje się jak najlepsze poznanie preferencji jego przyszłych użytkowników. Bliższe poznanie portretów psychologicznych pokazuje jak projektować ukierunkowane wnętrza¹². Zarówno temperament, jak i chromatyp, czy opisany wyżej indywidualny wzorzec myślenia, wpływają na ogólny charakter strefowania, na preferencje dotyczące przestrzeni swobodnej lub wypełnionej przedmiotami, mocno strukturowanej lub miękkiej i plastycznej, dynamicznej lub statycznej. To właśnie indywidualne cechy osobnicze decydują o ukryciu lub otwarciu miejsca do spania, używaniu mebli stałych lub poddających się transformacji. Kolejnym istotnym elementem projektowania wnętrza jest kolor i sposób jego użycia. W zależności od indywidualnych potrzeb może być on stosowany jednolicie. Jednak kolor może też odróżniać strefy mieszkalne lub funkcjonalne, występować w postaci większej płaszczyzny, akcentu płaszczyznowego lub linearnego, połączenia kontrastowego lub niuansowego. Kolor może też kompensować cechy przestrzeni zapewniając komfort użytkownika osobom o zróżnicowanych potrzebach.

Praca w ramach S/WA/4/06

¹² E. Agranowicz-Ponomariewa, J.C. Żarnowiecka, *Ku partycypacyjnemu projektowaniu wnętrz mieszkalnych. Badanie i ocena, za pomocą dyferencjału semantycznego, emocjonalnego oddziaływania wnętrza*, [w:] *Czasopismo Techniczne – Architektura*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2006, s.11-14.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Agranowicz-Ponomariowa E., Mazanik A., Żarnowiecka J.C., *Interdyscyplinarne metody badania architektury*, [w:] Nauka – architektura – edukacja. 30 lat Wydziału Architektury Politechniki Białostockiej, red. nauk. J.C.Żarnowiecka, A.Owerczuk, Wydawnictwo WA PB, Białystok, 2006, s.38-42.
- [2] Agranowicz-Ponomariowa E., Żarnowiecka J.C., *Ku partycypacyjnemu projektowaniu wnętrz mieszkalnych. Badanie i ocena, za pomocą dyferencjału semantycznego, emocjonalnego oddziaływania wnętrz*, [w:] Czasopismo Techniczne – Architektura, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2006, s.11-14.
- [3] Agranowicz-Ponomariowa E., Mazanik A., Żarnowiecka J.C., *Dziecko w świecie dorosłych. Kształtowanie wnętrz mieszkalnych z uwzględnieniem cech psychofizycznych człowieka*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, 2009.
- [4] Alexander Ch., Ishikawa S., Silverstein M., *A Pattern Language*, Oxford University Press, New York, 1977.
- [5] Alexander Ch., *The Timeless Way of Building*, Oxford University Press, New York, 1968.
- [6] Foque R., *Sięgnijmy poza metody projektowania*, [w:] Projektowanie i Systemy. Zagadnienia metodologiczne, pod redakcją: W. Gasparskiego i D. Miller, T.1, Ossolineum, Wrocław, 1978, s.117-133.
- [7] Jencks Ch., *Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa, 1982.
- [8] Lenartowicz J.K., *Słownik psychologii architektury*, Wydanie 2, Wydawnictwo PK, Kraków, 2005.
- [9] Markova D., Powell A., *Twoje dziecko jest inteligentne. Jak poznać i rozwijać jego umysł*, Książka i Wiedza, Warszawa, 2006.
- [10] Żarnowiecka J.C., Chodorowski M., *Białowieża i inne przypadki czyli o zapomnianej potrzebie partycypacji przypomnień kilka*, red. nauk. W.Czarnecki, WSFiZ, Białystok, 2007, s.227-233.